

ФАТА ЕГАНОВИЋ

МИТ О ЗЛАТНОМ ДОБУ, НАСТАНАК И РАЗВОЈ – ПАРАЛЕЛА СА ДРЖИЋЕВИМ ПРОЛОГОМ НЕГРОМАНТА ДУГОГА НОСА*

САЖЕТАК: Мит о златном добу, у целости или делимично, као тема или пак само као мотив, вишеструко је реинтерпретиран од стране готово свих релевантних аутора из различитих епоха, које из данашње тачке гледишта можемо назвати класицима светске књижевности. То најпре говори о снази архетипа утканог у причу о златном веку који је попут магнета привлачио књижевне геније због чега су они посезали за његовом артикулацијом у складу са својим индивидуалним талентом. То у великој мери потврђује важност и релевантност поетике митологизовања, односно начина на који митови или митски мотиви утичу на структуру литерарног текста, чиме се мит и књижевност још снажније прожимају и на књижевно-теоријском нивоу. У начину на који је Марин Држић описао различита места у којима влада златно доба, проналазимо узоре у рецепцији овог мита у европској књижевности почевши од антике, преко средњег века, па до ренесансе. У Држићевом прологу Негроманта Дугога Носа, могу се препознати елементи, грчке, римске (дакле античке), средњовековне, и ренесансне поетичке интерпретације мита о златном добу.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: мит о златном добу, антика, средњи век, ренесанса, Дубровник, Марин Држић, пролог

---

* Овај текст је прилагођен део рада под насловом „Aurea aetas у драмама Марина Држића” који је награђен трећом Бранковом наградом Матице српске за 2018/2019. годину.

Мит о златном добу (*aurea aetas*) заузима веома важно место у европској хуманистичкој и философско-теолошкој традицији. Присутан у најразличитијим појавним облицима, као саставни део многих филозофских и идеолошких система, од античког периода до данашњег дана, овај мит је из себе изнедрио читаву једну митологију – митологију златног доба.¹ Испитујући га у поетици Марина Држића, ми се ограничавамо на европску књижевно-историјску и донекле филозофско-теолошку традицију, уз напомену да је сан о идеалном свету далеко старији од антике и распрострањенији од европског културног простора.

Представа о „златним временима” као својеврсном апсолуту прошлости, по Јунговим речима, утиснута је у најдубље слојеве свакога појединца, као стално, а скривено присуство оног рајског стања од кога нас је давно једна сурова законитост одвојила.² Отуд вероватно потиче и та индивидуална сакрализација прошлости – у коју се, готово по правилу, смешта идеално устројство света. Ово је најчешће иницирано субјектовом перцепцијом супротног квалитативног стања тог света у његовој садашњости. Таложењем искустава многих генерација, та подсвесна склоност индивидуе ка идеализацији прошлости, формирала је архетип садржан у миту о златном добу као делу колективног историјског сећања где, по Јунговој дефиницији, уметник као појединац има способност да допре до његовог садржаја и употреби га у свом делу.³

За разлику од смештања идеалног времена, односно света, у прошлост, оно се, у еволутивном развоју мита о златном добу пројектује и у будућност. У будућности, као и у прошлости, златно време идентично функционише, дакле, са том разликом што је од тачке садашњости у супротном смеру у односу на прошлост. Ту важи исто правило односа идеализације будућности у опозитном односу према садашњем тренутку. Стиче се утисак да је у овом феномену, односно фиксацији идеалног света кључан „критеријум” да се он лоцира изван садашњости.⁴

Као што се H_2O може разложити на два атома водоника и један атом кисеоника, тако се и мит о златном добу може рашчинити на своје градивне елементе који, условно речено, сачињавају ово „појмовно једињење” чију смо функцију у поетици Марина Држића

¹ Raul Žirade, *Politički mitovi i mitologije*, prev. Ana A. Jovanović, Biblioteka XX vek, Beograd, 2000, 112–159

² Vidi: Karl Gustav Jung, *Lavirint u čoveku*, prir. Vladeta Jerotić, prev. Slobodan Janković, Beograd, 2011.

³ Isto.

⁴ Ова представа о златном добу најупечатљивија је у хришћанству о чему ће бити речи у тексту који следи.

одабрали за тему нашег истраживања. У питању су термини: мит, злато и доба. У овом раду говорићемо о том трећем појму – добу, времену, односно веку.

*

Век, време или доба не означава само хронолошки век, у који се убраја одређен број временских сегмената чије се трајање може поредити. Век, како је то образложио Антун Гуревич, карактерише његов садржај, он има морални карактер.⁵ На основу овога, изнета је претпоставка да су првобитно појмови век и свет људи били унутрашње блиски – јер време не протиче изван људског света и испуњено је људским садржајем. Зато и смена векова зависи од поступака људи.⁶ Из овога би се могло закључити да та унутрашња блискост века и света људи потиче из истог извора као и механизам архетипског, митолошког тумачења времена које проналазимо у антици, а које се односи на вредновање садржаја и квалитета неког доба (века, времена) уз помоћ симболичких својстава метала: злата, сребра, бронзе и гвожђа.

У том погледу, према веровању старих Грка и Римљана у античком периоду, разликовало се више људских векова, доба или времена који су називани по рудама различите вредности. Хесиод је први дао такву поделу на доба у својој песми „Послови и дани” где је векове делио на: златни, сребрни, бронзани, четврти без имена, и пети гвоздени. То је било у доба Кроноса, који се у грчкој митологији сматрао владаром златног доба.⁷ У „Пословима и данима” помиње се постојање „златне расе људи”, који су били ода ни миру и боговима чију су наклоност уживали. Свуда је владао општи мир и склад, земља је људима и животињама давала све што има је било потребно, а људи притом нису морали улагати никакав напор. Након дугог и угодног живота пролазили су кроз безболну смрт, као кроз благи сан, и долазили међу духове, у други живот, који је, такође, био испуњен удобношћу и безбрижношћу. Тај идеални поредак златног времена трајао је све док Кроноса са престола није збацио његов побуњени син Зевс. По наступању Зевсове владавине, Земљу је напустила Астреја, девица и заштитница правде. Након златног доба долази сребрно, затим бронзано,

⁵ Арон Гуревич, *Категорије средњовековне културе*, прев. Радмила Мечанин, Матица српска, Нови Сад, 1994, 112.

⁶ Исто, 113.

⁷ Томо Маретић, „Предговор”, У: Овидије Назон, Публије, *Метаморфозе*, Дерета, Београд, 1991, 3.

па гвоздено доба: „у време Зевса, теомахије и хероја, кад се јављају грабежљивост, завист и друга зла”.⁸

Нешто што бисмо могли приписати утицају овог мита о идеалној земљи налазимо и у Хомеровој *Одисеји*, где људи на отоку Сиросу нису познавали глад, болест ни друге невоље које тиште људски род.

Једну од, међутим, најзначајнијих реинтерпретација овог мита о златном добу пружио је Платон у делу *Критија*. Платон је златно доба повезао са острвом Атлантида. Атлантида је, наводно, настала приликом мирног договора богова око међусобне поделе Земље на мање или веће делове. У тој подели, ово острво добија бог мора Посејдон, који га потом наставља својим потомцима оставивши их да владају у општем материјалном и духовном благостању по његовим упутима. Те потомке он стиче са смртном женом што је изузетно значајно напоменути, зато што ће управо људска страна Атлантиђана бити њихова главна коб на крају овог недовршеног Платоновог списка.⁹

Лакомост, односно слабост на благо, порочан живот, недолучно понашање, деградација божанских врлина (оличених у љубави и разумевању) у њима самима – одвели су друштво Атлантиде у пропаст. Занимљиво је, међутим, то што и сам Марин Држић у свом драмском опусу управо ове слабости види код својих суграђана.¹⁰ То исто Држић је чинио најупечатљивије у својим пролозима *Дунда Мароја*, али и у уротничким писмима која је слао Козиму Медичију.¹¹

---

⁸ Slobodan Prosperov Novak, Milovan Tatarin, Mirjana Matajija, Leo Rafolt, *Leksikon Marina Držića*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb, 2009.

⁹ Platon, „Kritija”, prev. Mirjana Milenković Krznarić, u: *Menkesen, Fileb, Kritija*, BIGZ, Beograd, 1983, 177–193.

¹⁰ Као што су уочљиве паралеле између Држићевог и Платоновог дела када је реч о утопијској визији државе; тако постоји једна крајње запањујућа, „судбинска” сличност између Дубровника и митског града Атлантиде – а то је редослед пропадања. Прво долази до лакомоти на богатство, моралне деградације на више нивоа, насиље (уклањање најплеменитијих међу њима); а затим бес богова и: земљотрес. Додуше, Дубровник није потонуо као Атлантида, али је разорно уништен у земљотресу који се догодио 6. априла 1667. године.

¹¹ Веза између ових пролога и писама вишеструко је тумачена у научним круговима од средине 20. века. Када је реч о писмима, значајно би било напоменути запажање Драгољуба Павловића који је прво завереничко писмо Марина Држића назвао „опширним мемоаром” (Невена Варница, *Дубровачке сџуџије Драгољуба Павловића*, докторска дисертација, Нови Сад, 2014, 28). Према мишљењу Невене Варнице „[...] овај (Павловићев) коментар, написан као узгред, на још један начин расветљава и Држићев живот и његово дело. Обрађајући се фирентинском војводи, Марин Држић изложио је значајне елементе друштвених збивања у Дубровнику свога времена” (Исто, 28). Стога се многе тврдње изнете у Држићевој мемоарској прози, али и у његовом завереничком писму, „налазе на граници између извештаја, дневника или аутобиографских записа” (Исто).

Чак и дуго након старогрчких песника и филозофа, многи песници, па и сам Овидије, на неки начин, следе Хесиодову поделу, са том разликом што се изоставља онај Хесиодов век без имена. У латинској традицији говори се, углавном, о три доба: златном, сребрном и металном. Интересантна је представа Сатурна код Римљана, а њега – као владара златног доба посматра и Марин Држић. Приказан је са српом и косом, као заштитник ратара, односно, земљорадника. У митолошким представама *aurea aetas*, односно „златно доба” Сатурнове владавине (*Saturnia regna*), било је утопијско и идеално, а као прво време након постанка света оно није утемељено у временском континууму. Легенде о „златном веку” настале као „израз поетске имагинације проистекле из најбољих сфера људске душе, која се потом развијала у повест о Сатурновој и Астрејиној владавини невиности и среће”.¹² У време „златног века”, када на земљи још није било закона ни судија, кћерка богиње законитог поретка, Темиде, сишла је са неба да учи људе шта је правда и кажњава оне који је ремете. Када се окончао „златни век”, а потом и „сребрни”, „бронзани” и „гвоздени”, људи су постали лоши и Астреја их је напустила, вративши се на небо. Такво митолошко тумачење делимично одудара од Овидијеве представе о *aurea aetas*-у, према коме је човек на основу своје слободне воље поштовао праведност и верност.¹³

Овидије, још у уводу првог певања *Мејаморфоза*, своју космогонију заснива на стоичком учењу, према коме је првобитни хаос себе раставио на четири елемента: воду, ватру, земљу и ваздух. Према тој причи, човек настаје од земље и воде. Након тога следе четири људска века који један за другим постају све гори.¹⁴ Други песници познају још мање векова него Овидије. Тако Вергилије разликује само златни Сатурнов век, за кога је живот био лакши и бољи, па Јупитеров век, који из дана у дан постаје гори.¹⁵

Римска митологија Кроноса је заменила Сатурном, у чију су се част приређивале годишње игре – Сатурналије. У римској књижевности, Публије Вергилије Марон, у „Песмама о ратарству” (*Георџика*, песма II) говори о времену када земљу није требало обрађивати јер је сама од себе давала све што је људима било потребно за храну, када је благо било заједничко, а свако је живео у потпуној слободи. У Вергилијевој *Енеиди* спомињу се „златна столећа” (*aurea secula*), а Квинт Хорације Флак сматрао је блаженицима оне који

¹² Гордана Покрајац, *Античке рефлекције у њогици и њоезији дубровачке ренесансе*, Орфелин, Нови Сад, 2016, 8.

¹³ Г. Покрајац, нав. дело, 8.

¹⁴ Овидије Назон, Публије, *Мејаморфозе*, Дерета, Београд, 1991, 89–150.

¹⁵ Т. Маретић, нав. дело, 3.

су живели далеко од послова, „попут првих смртника” – у шеснаестој еподи говори о богатим отоцима и „блаженим пољима” (*arva beata*), у близини кружног Океана.¹⁶ У римској књижевности најпознатији су стихови у *Меџаморфозама* Публија Овидија Назона. За Овидија је златно доба „прво време” кад се људи живели без икаквих закона, без одредбе или казне, без потребе за туђим обалама, кад нису познавали ни плуга ни јарбола, живели су без примисли о приватном власништву:

Mjedne upravne trube ni kriovoga mjednoga roga
ne bješe, a ni mača ni kaciga
življahu narodi mirno i ugodno nemajuć vojske
slobodna zemlja sama od sebe davala je sve
motika nije ticala ni ranjavala je
ljudi dovoljni hranom što rastaše bez sile ičije...
...vječito proljeće bješe...¹⁷

Бавећи се изучавањем античких рефлексива у поезици и поезији дубровачке ренесансе, Гордана Покрајац констатује да су управо

латински песници, нарочито Вергилије, Хорације и Овидије, пружили главни подстицај успостављању визије „вијека од злата” код дубровачких ренесансних песника.¹⁸

Ослањајући се на ову тезу, изнећемо запажање да су ови римски песници, а нарочито Овидије и његове *Меџаморфозе* знатно утицали на представу златног доба код Марина Држића; али и код његовог пријатеља и савременика Мавра Ветрановића, који је у више наврата писао о мотиву *aurea aetas*.¹⁹ Овакву концепцију златног доба, где се човек одриче већег дела цивилизацијских тековина (о ком пише Овидије, али и Вергилије и Хорације) пре свега метала од кога се прави оруђе и оружје²⁰, проналазимо и код

¹⁶ S. P. Novak, nav. delo, 879.

¹⁷ Ovidije, nav. delo, 7.

¹⁸ Г. Покрајац, нав. дело, 8.

¹⁹ Па тако Ветрановић, у својој „Пјесанци *aurea aetas*” пружа опис човека из тог златног времена: „Гди чловик земаљски, ки вријеме тој бјеше, / на земљи анђелски безлобно живјеше...” (Мавро Ветрановић, *Поезија и драме*, прир. Злата Бојовић, Просвета, Београд, 1994).

²⁰ Према идејама извесних мислилаца, цивилизацијска регресија била је једини начин савршеног света. Један од њих, који се појавио доста касније, био је и Жан Жак Русо; он је у својим разматрањима отишао и корак даље – заступајући човеков потпуни повратак природи, савршени људски поредак видео је у одрицању од људског језика. По његовом мишљењу, изговорене или написане

Мавра Ветрановића. Значајно би било напоменути да су и Ветрановић и Вергилије у својој представи о златном добу човека видели као биће природе, готово као животињу која преживљава на основу нетакнутих природних ресурса. У његовој „Пјесанци aurea aetas” он каже:

[...] Нит бјеше познало говедо у те дни
ни јарам ни рало ни лемиш гвоздени
на свијети не бјеше родил се још никогор
сковати да умјеше мотику ни косор
ни говеда остала, о вишњи боже мој
која су задала тежаку крвни зној.
Нити се трапљаше по вас дан у бразди,
ни лозје садјаше како се сад сади.
С голоотињом пшеница јоште се не знаше,
што дава земљица у ове дни наше
зашто бог за храну чловјеку даваше.²¹

*

Марин Држић узима Сатурна за владара златног доба. То доба, у свету Старих Индија, у првом прологу²² комедије *Дунго Мароје*, описано је као и у Овидијевим *Меџаморфозама* и Ветрановићевој „Пјесанци aurea aetas” као време вечног пролећа: „Туж надох прави живот, весело i слатко бријеме од пролитја, гди га не смета

речи главни су извор несугласица, неспоразума, збрке и лажи. Ако се природно стање може замислити само као непосредна размена душевних нагона и узлета срца, логично је помислити да тада нису постојале ове вештачке, варљиве појмовне ознаке од којих су сачињени данашњи језици. С друге стране, уверен да осетљивој и исправној души све емоције морају одмах бити видљиве, није чудо што почиње да машта о таквом друштвеном поретку где ће поново бити могуће „продрети у туђе срце без хладног посредовања речи и језика” (R. Žigade, nav. delo). Готово идентичну визију чистог и јасног људског срца, пружио је још 16. веку сам Држић, што можемо видети у његовом првом прологу за комедију *Дунго Мароје*, где Негромант, описујући људе из Старих Индија, каже: „[...] нјих очи управ гледају, а срце им се не машкарава; срце nose prid očima, da svak vidi нјих добре misli [...]” (M. Držić, nav. delo, 343).

²¹ Мавро Ветрановић, *Поезија и граме*, приредила Злата Бојовић, Просвета, Београд, 1994.

²² „Пролог у ренесансним драмама поприма сложенију и разноврснију улогу од оне коју је имао у делима из ранијих периода. Задатак пролога није више пренети основне информације о драмској радњи. У њима су аутори откривали властите филозофске, политичке и књижевне ставове. Расправљали су о савременим драмским поступцима, узорима које наслеђују, тадашњој друштвенополитичкој ситуацији” (Zlata Bojović, Prolozi Držićevih drama, u: *Renesansa i barok: studije i članci o dubrovačkoj književnosti*, Filološki fakultet, Narodna knjiga, Beograd, 2003, 70–88).

studena zima...”²³ Даље, Држић, готово сликарском техником пружа поглед на земљу вечитог пролећа, али и вечите светлости, топлоте и вртова с ружама које вечито цветају:

[...] i gdje ruži razlikomu cvitju ne dogara gorušte ljeto, i gde sunce s istoči vodi tihi dan samo od dzore do istoči i od istoči do dzore; a svitla zvizda danica ne skriva se kako ovdı meu vami, ma svitlo svoje lice na bilomu prozoru na svak čas kaže; a dzora, koja rumenimi i bijelim ružami cafti, i ne dijelja se s očiju od drazijeh ki ju gledaju...²⁴

Потом, описује звукове птица, бистрину изворске воде која храни шуме:

[...] a slatki žuber od razlicijeh ptica sa svijeh strana vječno veselje čine. A ostavljam vode bistre, studene ke, odasvud tekući, vječnu hranu zelenim travam i gustomu dubju daju...²⁵

Опис завршава поменом плодних поља:

[...] a bogata polja ne zatvaraju dračom slatko, lijepo, zrijelo voće, ni ga lakomos brani ljudem, ma otvoreno sve svakomu stoji. Tuj ne ima imena „moje” i „tvoje”, ma je sve općeno svijeh, i svak je gospodar od svega.²⁶

Анализирајући овај сликовити приказ Негромантовог утопијског, рајског предела Старих Индија, примећујемо да су у њему, посредно или непосредно, присутна готово сва чула: најпре чуло вида (кроз опис ружа и светлости сунца и звезда), потом додира (кроз осећај топлоте коју пружа вечито пролеће), звука (жубор птица), укуса (зрелог и лепог воћа). То је, дакле, један крајње хедонистички, готово источњачки опис раја, где човек ужива свим својим чулима.

*

Држићева визија рајских предела, међутим, не види човека као „питомог дивљака”, као што смо имали прилике да видимо код Овидија и Ветрановића; становништво његових Старих Индија очигледно припада вишем цивилизацијском и културном ступњу

²³ Marin Držić, *Djela*, prir. Frano Čale, Sveučilišna naklada Liber, Zagreb, 1979, 343

²⁴ Isto.

²⁵ Isto.

²⁶ Isto.

(чак по много чему сличном ренесансном Дубровнику). То видимо по наставку Негромантове приче, када описује духовне особине становника ове чудесне земље, међу којима се налази нимало небитна жеља за смехом и забавом, описана кроз молбе ондашњих жена да их негроманти као повремени посетиоци њихове чудесне земље забаве. Жеља тих жена које, по Негромантовој примедби: „полакшу памет од људи имају” била је узрок несреће која је бар накратко задесила Старе Индије (ал’ зато заувек људски свет).

Негромант, наиме, на својим егзотичним путовањима посећује четири Индије: Велике Индије, Мале Индије, Нове Индије и Старе Индије. Све четири дестинације су чудесне, с тим да су друге две у обиљу. Свака од ових „Индија” имала је своје симболичко објашњење у ренесансном периоду.²⁷ Негроманта, међутим, занима Стара Индија, где проналази „прави живот” и вечито пролеће, идеални друштвени поредак у коме нема приватног власништва, лаконости, неискрености и злобе. У тој земљи која је описана као рај, живи савршен људски свет.

У тај савршен свет, свет златног доба, Држић је зналачки изградио једну пометњу која изазива сатирички моменат у којем се може учитати једна врста иронијског, па и пародичног односа према већ веома популарној причи о утопији Томаса Мора. Наиме, у том идиличном свету испуњеном људима које је Негромант назвао људи назбиљ повремено би се као гости нашли чаробњаци, односно негроманти са различитих страна који би забављали људе назбиљ тако износећи из њихове земље злато. Негромант који говори пред дубровачком публиком, наводно је био један од њих. Он описује како је у Старим Индијама видео предивно украшену зграду испуњену различитим „човуљицама”, фигурама или луткама егзотичних ликова – неке врсте мешавине животињске и људске физиономије:

I za rijet vam sve što sam vidio, i da me bolje razumijete, vidjeh u tjezijeh stranah, u jednomu zgradu veliku, visoku i vele urešenu, jedna pisma i od kamena čovuljica, vele učinjeno, obraza od mojemuče, od papagala, od žvirata, od barbaćepa; ljudi s nogami od čaplje, stasa od žabe; tamaše, izješe, glumci, feca od ljuckoga naroda.²⁸

²⁷ Велике Индије су према легенди земље магије; Мале Индије су приказиване као земља где су у класичној старини живели патуљци и борили се са ждраловима; Нове Индије су веома интересантне због једне посве реалистичне ноте. Ту се мисли на новооткривене земље средишње Америке, за које је владало предање да је то земља Дембелија, обећана земља, где тече мед и млеко. За њу Негромант каже: „gde vele da se psi kobasami vežu, i da se od zlata balotami na sunje igra...” (M. Držić, nav. delo, 342).

²⁸ M. Držić, nav. delo, 344.

Жене из Старих Индија налазиле су забаву у посматрању тих „човуљица”, а посебно када би их негроманти, из помоћ својих магијских моћи оживљавали. И тако, на наговор жена, лакоми негроманти те човуљице оживе. Оживљене човуљице, лутке или сподобице, Негромант назива људима нахвао, који су по свему супротни људима назбиљ). Кад се намножише људи нахвао, хтели су да преузму власт, међутим, људи назбиљ их прогнају из Старих Индија. Они се, међутим, населе у остали свет, у коме, такође, беше златно време кад људи беху без злобе. И најзад, једна од најдвосмисленијих мисли налази се у овој Негромантовој реченици пред крај пролога: „I današnji dan ljudi su nazbilj pravi ljudi i gospoda, a ljudi nahvao ljudi su nahvao i bit će potištenjaci vazda”.²⁹ Овде есхатолошки моменат у причи о настанку људи нахвао који су затровали људски род полако добија обресе реалистичности, па и локални карактер. Можемо то схватити и као лепо завијену поруку Дубровчанима у коме се он имплицитно обрачунава са критичарима и лажним оптужбама које је трпео.

Дубровчани су, свакако, изградили један импресиван економски, политички и културолошки друштвени поредак који и дан данас изазива дивљење и радозналост истраживача различитих научних дисциплина. Марин Држић је, попут лика Зевса у *Критицији*, успео да артикулише тачно оне моменте у духу дубровачке властеле од којих почиње њихово биолошко, етичко и морално пропадање. То бисмо могли приписати, пре свега, његовом богатом ренесансном духу и уметничкој хиперсензитивности.³⁰

*

У јудаизму златно доба било је повезано са Еденом. О месту где је Јахве засадио рајски врт, тј. где се Еден могао налазити, постоје многе теорије, али најчешће се смешта у плодно подручје Месопотамије, између река Тигра и Еуфрата. У „Књизи постања” (1, 29–30) пише:

²⁹ Isto, 346.

³⁰ Слободан Шнајдер у једном есеју каже како је тај дубровачки склад, заправо, сачињен: „od najfantastičnijih opreka koje udaraju posred vitalnih dubrovačkih institucija, iskazujući čudnovatu smesu surovosti i nesrazmerno uređenih prilika” (Slobodan Šnajder, *Glasi iz dubrave*, Centar za kulturnu djelatnost, Zagreb, 1986, 15). Шнајдер овде узима за пример установу дубровачког орфаната где се незаконито рођено дете могло неопажено, некажњено уклонити уз прећутно одобрење Државе, готово као по Платоновом идеалу о држави, где је требало да постоји општи принцип (Isto, 15). Овом примеру, додали бисмо правило удаје само једне кћери уз коју је ишао велики мираз у дукатима, док би остале кћери, ако би их било, макар и против њихове воље трајно одводили у манастир.

И дода Бог: „Ево дајем вам све биље што се сјемени, по свој земљи, и сва стабла плодносна што у себи носе своје семе: нека вам буду за храну. А зверима на земљи и птицама у зраку и гмазовима што пузе по земљи у којима је дах живота – нека је за храну све зелено биље”.³¹

Хришћанство уводи битну новину у разумевању златног доба: средњовековни људи требало би да буду усмерени према вечном Новом Јерусалиму, односно, Краљевству небеском, где човека доводи испуњавање Божије воље и Божијих закона.³² Многи песници певали су о том будућем краљевству и златном добу, које никада неће престати.

Данте Алигијери, као и Френсис Бекон у делу *Нова Атлантида* – сматрали су да је управо злато уништило златно доба. Франческу Петрарки, као и Ђованију Бокачу, златно доба било је важно управо због чињенице да у њему није било приватног власништва и робова. У *Похвали лугосији* Еразмо Ротердамски тврди да су људе у њиховом једноставном животу у златно доба водили природа и инстинкти. Мигел де Сервантес, у роману *Дон Кихот*, опширно говори о срећи и блаженству златног доба, наглашавајући како тада нису постојали појмови „твоје” и „моје”, све је било заједничко, а за свакодневни живот нису били потребни никакви напори. Живот се одвијао у слози, доколицы и миру. Љубавне мисли и изражавања били су једноставни и без сувишних украса. Вилијам Шекспир у више наврата говори о златном добу, углавном идеализујући склад људи и природе.³³

За ову студију доста је значајна средњовековна легенда о богатој и складној „Индији”, којом је владао краљ – свештеник Иван. У том краљевству мира постојало је само златно доба, али никаквим улезима у ту идеалну земљу није био могућ.³⁴ Претпоставка је да ова средњовековна легенда може бити нека врста подтекста Држићевој причи о Старим Индијама коју је уткао у свој први пролог за *Дунга Мароја*. Код Држића, дакле, имамо тај назив Индије као у поменутој легенди, нарочито богате и складне, као и немогућност да јој се приступи. По Негромантовој причи; то је земља, по опису, неприступачна за сва бића која не располажу магијским моћима. Негромант као мајстор магијских вештина, имао је могућност, као што то сам образлаже дубровачкој публици, да се

³¹ S. P. Novak, nav. delo, 880.

³² Isto.

³³ Isto, 881.

³⁴ Isto, 880.

тамо створи након што погледа у своја „либра од негроманције”, илити чаробњачке књиге уз чији помоћ доспева тамо у трену.

*

Као што се из претходно изнетог може закључити, мит о златном добу, у целости или делимично, као тема или пак само као мотив, вишеструко је реинтерпретиран од стране готово свих релевантних аутора из различитих епоха, које из данашње тачке гледишта можемо назвати класицима светске књижевности. То најпре говори о снази архетипа утканог у причу о златном веку који је попут магнета привлачио књижевне геније због чега су они посезали за његовом артикулацијом у складу са својим индивидуалним талентом. То у великој мери потврђује важност и релевантност поетике митологизовања, односно начина на који митови или митски мотиви утичу на структуру, композицију, наративну технику, израз и мисаону оријентацију литерарног текста чиме се мит и књижевност још снажније прожимају и на књижевно-теоријском нивоу.

У начину на који је Марин Држић описао различита места у којима влада златно доба, проналазимо узоре у рецепцији овог мита у европској књижевности почевши од антике. У причи Марина Држића могу се препознати елементи и грчке, и римске (дакле античке) и средњовековне, и ренесансне поетичке интерпретације мита о златном добу. Држић је у прологу Негроманта Дугога Носа искомбиновао све те елементе као што пчела створи свој мед од полена многих цветова.

На основу репрезентативних примера аутора и дела које смо навели према хронолошком критеријуму од антике, преко старог Рима, средњег века до ренесансе, можемо потврдити тезу да је мит о златном добу постао топос европске, а нарочито италијанске културе са којом је Држић и те како имао контакта. Тај мит је кроз историју попримио филозофске, верске, политичке, па и астролошке импликације³⁵³⁶. Веома занимљив парадокс јесте тај да управо мит који тако много открива о основи људског бића, његових најдубљих жеља и снова – у својој примени најсуровије сведочи о трагици његовог бивствовања. Мит о златном добу садржи ту

---

³⁵ Италијански истраживач Орацио Коста, у књизи „La leggenda dei secoli d'oro nella letteratura italiana” (Bari, 1972) писао је управо о тим импликацијама проучавајући их од средњег века и Дантеа преко ренесансе до модерног доба. О утицају мита о Златном добу на модерне политичке идеје, имајући у виду европску филозофску, филолошку и књижевну традицију, писао је и Раул Жираде у поглављу „Златно доба”, у наведеној књизи *Политички митови и митологије*.

³⁶ М. Držić, nav. delo, 343.

колективно несвесну потребу човека да осмисли савршен свет, у ком ће бити лишено све што га мучи, као што је: зло, болест, страх, глад, смрт, сиромаштво, итд. Кад год је човек посегао да о томе нешто напише, добио би квалитетно књижевно или филозофско дело; али с друге стране, кад год би то написано покушао емпиријски применити кроз неки друштвени систем, резултат би био далеко од идеалног света.

Мср Фата Егановић
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет
Одсек за српску књижевност
Докторске студије
fataeganovic@yahoo.com